

ANKARA'NIN BAŞKENT OLMA SÜRECİ ¹

Gönül TANKUT

Alındı : 2.10.1988:

Anahat Sözcükler : Ankara, İmar Planlaması,
Kentsel Büyüme, Kent Yönetimi

1. Bu çalışma Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler
Fakültesi, Yönetim ve Siyaset Anabilim dalında
1987 yılında kabul edilen, "Bir Başkent'in
İmarı: Ankara, 1929-1939" başlıklı Doktora
tezinin İkinci bölümüne dayanılarak yapılmıştır.

Ankara, doğulu bir dünyadan çıkıp, akılcı bir dünyaya yönelmek istenen yönetim merkezidir. Bu kentten beklenen sadece bir simge olmak değil de, yeni dünya anlayışının tüm işlevlerini yerine getirebilecek ve ona uygun yaşam biçimini yansıtacak bir başkent olmaktır. Bu nedenle de, mevcut tarihsel ve organik gelişmeyi bünyesinde taşıyan eski Ankara'dan bağımsız olarak kurulması zorunludur.

1924 yılında benimsenen bu görüş, kentbilimsel ya da teknik bir yoruma dayanmaktan çok, siyasal bir belirlemedir. Buna uyumla başkent'in kuruluş programının ana hatlarının, hatta bazı detay verilerinin, zamanın siyasal ve yönetsel mekanizmalarından kaynaklanması gerekmiştir. Hatta bu programlara göre hazırlanan planlar arasından en uygununu seçmede de mantıksal olarak aynı yönetsel mekanizmalar etken olmuştur.

Cumhuriyetin ilk yılları yeni Türkiye'nin kuruluşunu yönlendiren jeneralist-aydınların ağır bastığı dönemdir. Zira bilgi alanlarında uzmanlaşma belirginliği, özellikle teknik dallardaki uzmanlık bilinci o sırada yeni oluşmaktadır.

PLAN GEREKSİNİMİ

Cumhuriyet'in Başkent'inin 1923 yılındaki başlama noktasında, k siti çok sadedir. Ancak, o yıl yapılaşma başlayacaktır. İlk yıllara ait istatistik bilgi yoktur. En erken veriler 1926 yılında, 405 konut yapımı ile başlar (*Hakimiyeti Milliye*, 23.6.1929).

Bütün eksik bilgiye rağmen, 1923-27 yılları arasında Ankara'nın yoğun bir yapılaşmaya sahne olduğu düşünülebilir. Yapılaşma çoğunlukla eski kentin boş arsalarında, ya da eski kentin dış kenarlarında yer almaktadır. Ancak Şehremaneti'nin yeni şehrin yerleşeceği yer olarak kamulaştırdığı alan üzerinde de konut yapımı sürmektedir. Kamu yapıları ise, gerek demiryolunun kuzeyindeki yerleşik alanda serpilmiş olarak, gerek demiryolunun güneyinde, yeni gelişme alanlarında, orada burada inşa edilmişlerdir. Bu dönemde, yeni ve eski yerleşmeyi bütünleştirecek, geleceğin Ankara'sının büyümesini belirleyecek bir genel yönlendirici çerçeve yoktur. Mevcut alt yapı ise, değil yeni mahalleler, eski Ankara için de çok yetersizdir.

Sonuç olarak, yapı-sokak ilişkileri, yapıların diğer yapılarla görsel etkileşimi, dolu-boş mekan oranları düzenlenemediğinden kentin büyümesi 1927 yılının sonuna kadar çok rastgele ve endişe verici bir karmaşaya dönmüştür. Endişenin

2. Bu akım 1908 yılı İkinci Meşrutiyet sonrasında İttihat ve Terakki Fırkası'nın toplumsal, ekonomik ve kültürel alanlardaki girişimlerinin bir türevi olarak gelişmiş ve 1910 yıllarında ilk ürünlerini vermeye başlamıştır. Bundan yaklaşık 15 yıl sonra, yani Cumhuriyet'in ilk yıllarında, bu akımın, etkilerini yitirmesi beklenmemelidir. Üstelik yeni bir ulusun yaratılma ortamına da çok uygundur ve yaygınlaşma olanağı bulmuştur (Sözen, 1984, 27-29).

İttihat ve Terakki Fırkası'nın birincil düşüncü Ziya Gökalp'in öğretisinde, "Türkçülükten feyizli bir hayatçılık doğacaktır" denilmektedir. Gökalp'e göre bu hayatçılık çok yönlüdür ve toplumsal kurumsal yapıların tümünü kapsamakta ve buradan mimariye de uzanmaktadır. Bu uzantı, "Birinci Ulusal Mimarlık" akımıdır. Ziya Gökalp'in Türkçülüğünü ve ulusal mimariyi miras alan Cumhuriyet yöneticileri, bu üslubu desteklemişler ve sınırlı sayıda Türk mimarlarının bu akıma bağlılığını hoş görmüşlerdir (Sözen, 1984, 30). Gene de Cumhuriyet öncesi döneme göre aralarında bir fark vardır. Onlar, geçmiş değerlere köri köüne bağlı ve yirminci yüzyılın çok önemli yeni gelişmelerine kapalı kalmış, tutucu bir ulusçuluk izlemiş, Cumhuriyet dönemi ise, tanım gereğince, batılılaşma ve çağdaşlaşma çabasının etkisi ile mimaride ulusçuluk ilkesinde batıya açık ve daha ilerici olmayı yeğlemiştir (Sözen, 1984, 24). Millî mimarlık akımının bir şehircilik boyutu yoktur. Zaten küçük yapılarda önce cephelere bakan, büyükçe yapılarda vaziyet planını yadsayan ve "iyi bir proje nereye olsa uyar" görüşünü savunan bir yaklaşımdan şehir bütününe ya da şehir mimarisine ilişkin görüşler de beklenemezdi (Sözen, 1984, 31).

kaynağı yeni gelişmelerin bir kent bütününe tamamlanamayacağı korkusundan öte, başkent kentsel işlevselliği ve görüntüsü ile modern bir kente dönüşemeyeceği korkusudur. Bu yılların (1923-27) yapılarını yorumlayan mimarlık tarihçileri, dönemin "Birinci Ulusal Mimari"nin etkisi altında olduğunu savunmaktadırlar².

ANKARA'NIN BAŞKENT OLARAK SEÇİLMESİ

T.B.M.M.'nin 5 Şubat 1937 tarihli oturumunda yapılan değişiklikle 1924 Anayasası'nın 2. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin varolma ve varlığını sürdürme koşullarını açıklayan temel bir madde haline sokulmuştur (Soysal, 1979, 47). Yeni biçimi ile 2. madde, üç bileşenden oluşmaktadır. Birincisi, Kemalist ilkeleri içerip Türk Devleti'nin ideolojisini Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci olarak tanımlamakta ve bu ilkelerin tüm yasama ve yürütme yönlendireceğini kabul etmektedir. İkinci bileşen, Türk Devleti'nin kültürel çevresini, resmî dilin Türkçe olduğunu ilân ederek çizen bileşendir. Üçüncüsü ise, Türk Devleti'nin mekânsal siyasasını, yeni siyasal modelin yönetim anlayışını ifade etmekte ve başkent Ankara olduğunu belirtmektedir.

Bu üç temel verinin aynı madde içinde yer alması, birbirleri ile olan bağlanışmanın gereğidir. Kemalist ilkelerin, özellikle Ulusçuluk ilkesinin, kültürel altyapısı Türkçe'dir. İlkelerin gerçekleşmesi için yaratılacak örnek platform da, başkent Ankara'dır.

Osmanlı devleti, uyruğu altındaki tüm unsurlardan bir Osmanlı milleti oluşturamamış, büyük bir ülkenin türdeş olmayan nüfusunun siyasal-kültürel bağlayıcısı olarak "Osmanlı" kavramını vurgulamıştır. Farklı dil, din ve kökenden gelen tabaasını Osmanlı geleneksel hayat görüşünün şemsiyesi altında birleştirmek istemiştir (Yetkin, 1980, 465). Buna karşın yeni Türk devleti, izlediği Ulusçuluk gereğince, Türk dili konuşan, Türk kültürü ile yetişen ve Türk ilkişünü benimseyen her vatandaş hangi din ve kökenden olursa olsun Türk'tür savını benimsemiştir.

Kemalist prensiplerin Devrimcilik ilkesi, Türk Ulusu'nun çağdaşlaşma, ilerleme, yükselme isteğinin bir göstergesi olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında modern başkent Ankara'nın kuruluşu kendi başına çok önemli bir devrim, hem de Ulusçuluk ilkesinin örnek olarak gerçekleşeceği bir devrimdir. Denilebilir ki, uluslaşma ve çağdaşlaşma yeni başkente ilişkin tüm beklentilerin çerçevesidir.

Yirminci yüzyılın bir özelliği sayılan Canberra, Ankara, Brasilia ve İslamabad gibi planlı başkentlerin hepsinde, yaratılacak yeni fiziksel çevrenin ve onun sahneleyeceği yeni yaşam biçiminin, uluslaşma sürecini hızlandırıp güçlendirmesi beklenmektedir. Hele Pakistan ve Türkiye örneklerinde, yeni bir ulusun doğması ile sonuçlanan siyasal model değişiminin, fikirde doğan yeni ulusun gerçekte de varolmasının en güçlü aracı, kurulacak yeni bir başkenttir. Yeni başkent, görüntüsü ve faaliyetleri ile uluslaşmayı özendirecektir. Böyle bir çerçevenin kendine özgü bir karakteri, görüntüsü olacaktır. Söz konusu kentsel karakter, ulusal çaba ve gururun, kısaca uluslaşmanın, dışa vurmasıdır. Bu nedenle de mevcut bir kente yaslanarak yaratılamaz (Stephenson, 1979, 323).

Gerçekten, dört örnekte de eski liman kentleri geride bırakılarak, ülkenin içlerinde ve kesinlikle denizle ilişkisi olmayan konumlar tercih edilmiştir. Bu seçimin arkasındaki düşünce, sömürgeci-empyalist etkilerin yoğunlaştığı eski başkentlerden uzaklaşmaktır. İstanbul emperyalist güçlerin doğrudan işgali altındadır. Sidney, Federal Devlet öncesi politik mekanizmanın belirlediği bir başkenttir. Rio, ekonomik bağımlılığın simgeselleşmiş kentsel çevresini sergilemekte, Karacı ise yeniden doğuşunun arifesinde siyasal ve ekonomik yıpranmaya uğramış bağımlı bir başkent imajını yansıtmaktadır. Buna ek olarak Karacı'nın İstanbul gibi savunulması da güçtür.

İstanbul'un yabancı işgalinden kurtarılmasından sonra, yeni devletin yeni başkenti konusunda kamuoyu oluşturulmasının zamanı gelmiştir. Bu nedenle, 1923 yılı Ocak ayında Mustafa Kemal, İstanbul gazetelerinin yazarları ile bir basın toplantısı

düzenler (Akgün, 1984, 230). İzmit'te gazetecilerle yapılan bu çok boyutlu görüşmede Mustafa Kemal "yeni başkent" sorununu da tartışmış ve yöneltilen soruların şöyle yanıtlamıştır:

Bir hükümet merkezi her türlü hücum ve saldırıdan kolayca etkilenmeyecek kadar güvenli bir yerde, örneğin ülkenin merkezinde bir yerde olmalıdır. Bir geminin topundan telaşa düşülecek bir konumda hükümet merkezi olamaz (Arar, 1969, 31; Akgün, 1984, 231).

Zaten Mustafa Kemal, başından beri Ankara-Kayseri-Sivas üçgeni içinde bir yer düşünmektedir. Ankara bu üçgenin bir ucudur ama olayların akışı onu *de facto* başkent yapmıştır (Arar, 1969, 32; Akgün, 1984, 233).

Malatya mebusu İsmet Paşa ve ondört arkadaşı 9 Ekim 1923 günü devletin yönetim merkezinin yeni bir biçimde kurulmasına ve gelişmesine tez elden başlanabilmesi için, "Türkiye devletinin idari merkezi Ankara şehridir" diyen bir kanun maddesi önermiş ve öneriyi Anayasa Komisyonuna sunmuşlardır. Amaç, bu maddeyi hazırlanmakta olan Anayasa'nın maddeleri arasına sokmaktır (Goloğlu, 1971, 295-96). İsmet Paşa ve arkadaşlarının verdiği gerekçe lâyihasının en ilginç yönü, Ankara'nın başkent olması yanı sıra İstanbul'un Hilâfet'in merkezliğini sonsuza dek sürdüreceği tümcesidir (Yavuz, 1952, 11). Bu sözün bir yorumu yapıldığında, iki nokta anlam kazanmaktadır. Biri, Hilâfet'in kaldırılacağına Meclis'ten henüz saklanması, diğeri ise, Meclis'in olası muhalefetine, İstanbul'a prim vererek, yumuşatma çabasıdır (Goloğlu, 1971, 296-300).

Gerçek şudur ki, Halifeliğin kaldırılma tarihi olan 3.3.1924'e kadar Türkiye, biri İslâm'ın, diğeri de Devlet'in merkezi olan, iki başkentli bir ülke olmuştur (Yavuz, 1952, 12).

Lord Kinross'a göre, Yeni Türkiye'nin kuruluş aşaması 1927 yılında Meclis'in üçüncü döneminin açılması ile son bulmakta ve bundan sonra gelişme dönemi başlamaktadır (Kinross, 1965, 440). Lord Kinross'un zamanlaması, Ankara'nın kuruluş ve gelişme aşamalarıyla da uyum göstermektedir. Söz konusu 1923-27 yılları arasında başkent Ankara'ya ilişkin en önemli tartışma, başkentlik kararının ne ölçüde sağlıklı olduğudur. 1927'den sonra imar dönemi başlayacak ve ağırlıklı olarak onun sorunları tartışılacaktır. Nitekim, 1927 yılına kadar Meclis'teki muhalefet "İstanbul'a dönme" kampanyasını sürdürmüş ve Ankara'nın, az gelişmiş, kentsel değerlerden yoksun, kültürel tabanı cılız bir kent olmasından da yararlanarak destek bulmuştur (Atay, 1980, 419).

Yaygın bir kanağe göre, Ankara başkent seçilmemiş, Ankara'da kalınmıştır. Başka bir deyişle, olayların akışı, bu sonucu kaçınılmaz kılmıştır. Bu davranış Norbert Bischof'a (1936, 118) göre, Ankara'ya karşı bir cins kadirşinashktır. Pek çok kişiye göre de böylece diğer şehirler arasındaki olası rekabet önlenmiştir (Atay, 1980, 419).

Yukarıdaki görüş biçiminin, başkentlik kararını basite indirgeyen bir yanı vardır. Söz konusu görüş, bu denli önemli bir seçime adeta rastgelelik havası verir ki, buna da inanmak güçtür. Mustafa Kemal'in İzmit basın toplantısı incelendiğinde İstanbul'un başkent olarak dışlanması, savunma faktörünün yanı sıra, ciddi yönetsel nedenleri de vardır. Mustafa Kemal, ülkenin iyi yönetilebilmesi, ahaliye eşdeğer hizmet götürülebilmesi, kısaca Anadolu'nun kalkınabilmesi için başkent, bir ağırlık merkezi oluşturabileceği bir yerde kurulması gereğine inanmaktadır (Arar, 1969, 32).

Cumhuriyet'in kuruluş döneminin bitip, gelişme döneminin başladığı 1927 yılında Ankara'nın başkentlik kararının başarı oranı Mustafa Kemal'in "ağırlık merkezi" önsesisi açısından sınanmak istenirse, şöyle bir yöntem uygun düşmektedir: yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin merkeziyetçi sistemi içinde yapılacak "ağırlık merkezi" araştırmaları, daha çok nüfus dağılımı yönünden ele alınmalıdır. Çünkü ülkenin neresinde olursa olsun kişilere eşit devlet hizmeti, (eğitim, sağlık, adalet, yönetim vb.) ulaştırılmak istenmektedir. Bu varsayımdan yola çıkılarak yapılan sınamada salt nüfus dağılımı anlamlı olacaktır. Eğer kişi başına düşen gelir, sanayi etkinliği gibi ağırlıklar gözetilirse, *a priori* olarak belirlenecek merkezin konumunun Ankara'nın daha batısında bir yere düşeceği düşünülebilir.

3. Ağırlık Merkezi Araştırması nüfus dağılımını bir kitle dağılımı olarak kabul etmek suretiyle mukavemet bîdiminin "Ağırlık Merkezi" tayini formülüne göre yapılmıştır.

$$X_o = \frac{\sum M_{x_i}}{N_i} \quad Y_o = \frac{\sum M_{y_i}}{N_i}$$

X_o, Y_o = X, Y koordinat eksenlerine göre ağırlık merkezinin hesaplanan koordinatları,

N_i = İl nüfusu (bu nüfus, kitle merkezi olarak tanımlanan il merkezinde toplanmıştır).

M_{x_i}, M_{y_i} = N_i ile nüfusunun X_i, Y_i koordinat eksenlerine göre statik momentleri.

Formül 1985 geçici nüfus verileri ile sınıdığında merkez noktası 1980'deki konumun çok yakınında çıkmaktadır.

Ağırlık merkezi çizelgesinin koordinatlarının hesaplanmasında 1983 yılının 1/1.700.000 ölçekli karayolları haritasından elde edilen uzaklık ölçüleri kullanılmıştır. Ağırlık merkezi hesaplamasında koordinat sisteminin X ve Y eksenleri Türkiye haritasındaki en kuzey ve en batıda kalan kentler olan Sinop ve Çanakkale'den geçirilmiştir (Resim 1).

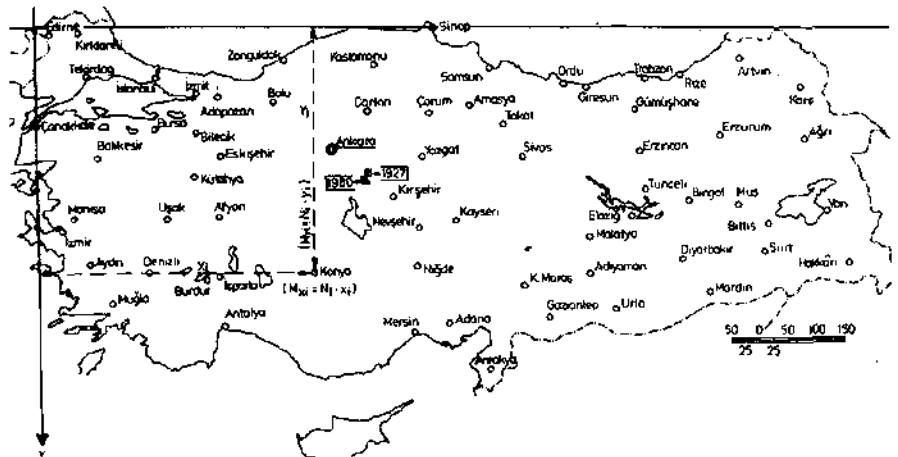
Ağırlık merkezi hesaplamasında, önce 1927, sonra da 1980 yılı nüfus verileri kullanılmıştır. Yapılan hesaplama sonucu 1927 yılının verileri ile Türkiye nüfus dağılımının ağırlık merkezi Ankara'nın yaklaşık olarak 75 km. güney-doğusuna düşmektedir. Aynı hesaplama 1980 nüfus verileri ile yinlendiğinde ağırlık merkezi şaşılacak bir benzerlikle pek az daha batıya kaymış olarak, gene aynı 75 km. içinde kalacaktır (Resim 1)³.

Ankara'nın yer seçimi ağırlık merkezi açısından çok isabetli bir karardır. Bu kararda, Atatürk'ün olağanüstü sezgi gücü ve mevcut olanaklar ve alt yapıyı değerlendirme dehası çok talihli bir rol oynamıştır. Gerçek olan, O'nun üstün komutanlık niteliklerinin ülkenin kurtuluşunda olduğu kadar kuruluşunda da kanıtlanmış olduğudur.

ANKARA ŞEHREMANETİ

Ankara'nın başkent ilân edilmesi ile, düşük kentsel çevre standartları ve yetersiz kentsel hizmetler gündeme gelmiştir. Hiçbir eski ve yeni Ankara'lı, o günkü kötü koşullar içinde yaşamak istememektedir. Üstelik, kentin iyi imarının rejimin başarısı ile özdeşleşeceğine inanılmaktadır. Bu yolda atılan ilk adım, mevcut Belediye'yi Ankara Şehremaneti'ne çevirmektir (Ergin, 1936, 133)⁴. Başkente, 16.2.1924 gün ve 417 sayılı yasa ile İstanbul Şehremaneti modeli transfer edilecek, yetki ve görevleri aynen alınacak, yasa, yönetmelik ve kararlarından ise, sadece Ankara özel durumuna uygun olanlarını izleyecek bir daireden oluşan Şehremaneti kurulacaktır⁵. Bu yeni modelin yönetsel özelliği, İçişleri Bakanlığı'nun vesayeti altında olması, hem Şehremini, hem de ona bağlı müdürlüklerin Hükümetçe atanmasıdır. Yirmidört kişiden oluşan Şehremaneti Meclisi, yasanın kendisine vermeyi öngördüğü yetkileri aşması halinde, İçişleri'nin önerisi ve Bakanlar Kurulu'nun kararı ile dağıtılabilecektir (Yavuz, 1952, 13). Yönetimin bütçesi İçişleri'nin onayına bağlıdır. Kadroların belirlenmesi, maaşların saptanması da aynı merciin sorumluluğundadır (Ergin, 1936, 134).

Ankara modelini İstanbul'dan ayıran önemli farklar vardır. Bir kere Cumhuriyet'in ilk yıllarında İstanbul çok nüfus kaybına uğramış, küçülmüş bir kenttir. Halbuki Ankara'nın nüfusu çok hızlı artmaktadır. İstanbul'un Osmanlı döneminden kalmış eskimiş bir kentsel iskeleti, buna karşılık, ondokuzuncu yüzyıldan beri süregelen planlama deneyimleri vardır. Doğal olarak ileriye yönelik bazı planlama beklentileri içindedir. Ancak, söz konusu olan, yeni imar uygulamasından çok, eskiyi onarma ve kısmen yenilemedir. Ankara'da ise eski, geleneksel çekirdek çok küçük kalmıştır; ayrıca yaratılması düşünülen ulusal burjuvazinin yeni kültür ve yaşantı imajına da çok terstir. Bu iki veriden birincisi, hemen uygulamaya

Resim 1. 1927 ve 1980 nüfus verileri ile ağırlık merkezi belirlenmesi

geçiş, ikincisi ise, Osmanlı kent imgesi dışında bir yeni imar platformu yaratmayı gerektirmiştir. Bu baskıların sonucunda başkent kendini, planlamadan önce uygulamanın içinde bulacaktır. Nitekim yöneticilerin ilk endişesi de kapsamlı bir plan yapmak değil, bir uygulama örgütü kurmaktır (Tekeli, 1980, 54).

Ankara Şehremaneti'nin statüsünde de İstanbul'a kıyasla farklar vardır. İstanbul örneğinde, üyelerin ve üyeleri seçecek seçmenlerin mülk sahibi ve vergi mükellefi olması koşulu kabul edilmiştir (Ergin, 1936, 133). Demek ki kentin gelişmesinde varlıklı taşınmaz sahiplerine söz hakkı tanınmıştır. Eğer bu koşul Ankara'ya aynen uygulanırsa idi, yeni başkent imarını, henüz taşınmaz sahibi olmayan ve vergi ödemeyen devrimci kadro yerine, eski Ankara'lılar yönlendirecek ve yeni imar rantını da yine onlar paylaşacaktı. Bu durum yeni Ankara'lı, devrimci Cumhuriyet yöneticilerinin hesaplarına uymamış ve söz konusu koşul kaldırılmıştır. Böylece, Başkent'in eski çekirdek üstünde değil de, yeni şehir alanında büyümesinin yolu açılmış, yeni topraklarda yaratılacak arazi rantları Cumhuriyet bürokratlarına akabilmiştir. Bu süreci meşrulaştırmak için iki gerekçe gösterilmiştir. Bunlardan birincisi, Şehremaneti üzerinde güçlü bir merkezîyetçi denetimin varlığı, ikincisi ise, Ankara'nın başarısının Cumhuriyet'in başarısı olduğudur (Tekeli, 1978, 38). Meclisteki yoğun muhalefete, o günlerde tüm ülke için geçerli bir Belediye yasasının hazırlanmakta olduğu uyarısına rağmen Şehremaneti yasası çıkarılmıştır⁶.

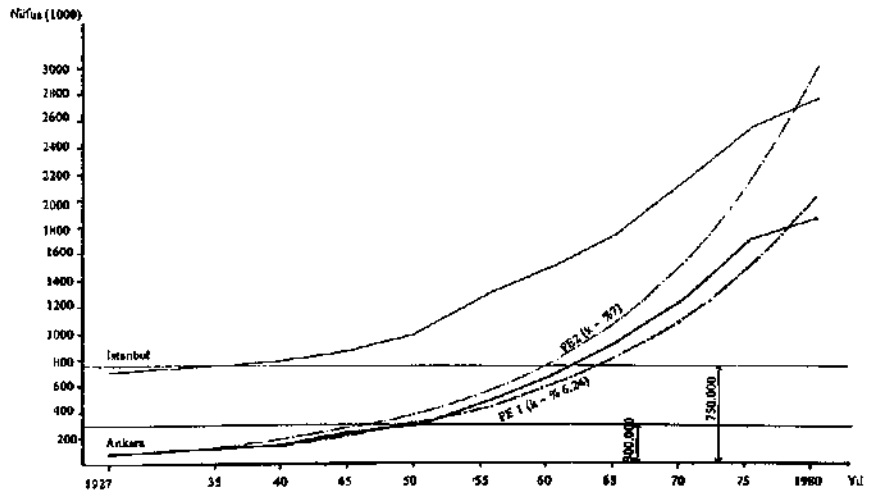
6. Şehremaneti'nin İçişleri Bakanlığınca atanması nedeniyle, bağımlı kurum statüsü eleştirilmektedir. Belediye yasası 1930 yılından önce çıkmayacaktır. Çıkınca da, küçük büyük tüm kentler için geçerli olacaktır.

Ankara Şehremaneti'ne, hizmet verdiği altı yıl (1924 - 1930) boyunca çok önemli görevler düşmüştür. İstanbul'un yerel yönetim modeli Ankara'ya aktarılarken İstanbul'un deneyimli Şehremini Haydar Bey de Ankara'ya transfer edilmiştir (Tekeli, 1978, 38). Bu dönemin en büyük başarısı, batakhıkları kurutmak ve aşağıda anlatıldığı gibi kurulacak Yeni Şehir için arazi sağlamak amacı ile yapılan büyük kamulaştırma'dır. Haydar Bey döneminde kurulan yapı malzemesi fabrikaları, fabrikalarda çalışan işçiler için konut, şehir hizmetleri cinsinden, elektrik fabrikası, gaz deposu, un fabrikası ve örnek fırın, Şehremaneti'nin diğer başarıları arasındadır (Tekeli, 1980, 54). Son olarak da, imar planı yarışması dönemin çok önemli ve bir ölçüde de başarılı bir girişimi olarak sayabiliriz.

Şehremaneti'nin başarısızlıklarına gelince, başta büyük kamulaştırma ile ele geçirilen yaklaşık 300 hektarlık kent toprağına sahip çıkılmaması gelir. Kamu elindeki bu kadar büyük bir alanın başkent Canberra'daki gibi bir cins toplu ve toplumsal imara sokulamamış olması hem Şehremaneti'nin, hem de merkezi yönetimin kaçırdığı bir büyük fırsattır. Şehremaneti, yasanın kendisine ayrıntılanmamış bir biçimde yüklediği görevlere ancak parçalı kararlarla

Doğal büyüme eğrisi yöntemi ile nüfus kestirimi

Ortalım yıllık artış	Ank.	8.1%	5.1%	9.4%	5.5%	11.3%	8.8%	7.9%	7.3%	7.5%	2.1%
	İst.	0.6%	1.4%	1.7%	2.9%	5.3%	3.1%	3.8%	4.5%	3.9%	1.8%

Resim 2. Doğal büyüme eğrisi yöntemi ile nüfus kestirimi

7. Dr. İnci Aslanoglu'nun "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarisi" başlıklı çalışmasından öğrendiğimize göre 1925 yılında Kâzım Özalp caddesinde Emanet'çe yapılan 198 konut pahalıya çıkmış ve üst gelir gurubuna hitap etmiştir (Aslanoglu, 1980).

8. Elektrik ve havagazı üretim ve dağıtım 60 yıllık bir sözleşme ile Alman "Didier" firmasına verilmiştir (Tekeli, 1980, 57).

9. 24.3.1925 gün ve 583 sayılı yasanın tanımı şöyledir: "Ankara'da inşaa edilmesine karar verilmiş yeni mahalle için gerekli yerler ile bataklık ve merzagi araziin Şehremaneti'nee kamulaştırılması hakkında yasadır".

10. Yağ lekesi, Kentbilim terminolojisinde eski bir kentin aynı merkez etrafında çembersele biçimde büyümesi anlamına gelir.

11. Yasanın öngördüğü süre iki yıldır. Çünkü 536 sayılı yasa yayın tarihinden itibaren iki yıl geçerli olacaktır (Yavuz, 1952, 24).

12. Peşin ödeme koşulu 1924 öncesi Anayasa'sında da aynen geçmektedir. Halbuki Meşrutiyet'in ödenmeyen kamulaştırma borçlarını, Cumhuriyet yönetimi üstlenmek zorunda kalmıştır. Aynı biçimde Cumhuriyet'in imar uygulamasında da ödeme yıllar sürecektir.

13. Bu değerler Eski Ankara'daki rayiç bedellerin çok altında tutarlar. Bu girişimle kamulaştırma öncesi artı değer oluşmamış, buna karşın kamulaştırma sonucu oluşan yeni değerler kamuya dönüşmüştür. Çünkü yerel yönetim bu arsaları yüksek fiyatla satacaktır.

yaklaşabilmiş ve böyle olunca da, ne elindeki arsa potansiyelinden yararlanabilmiş, ne kurduğu inşaat malzemesi imalâthaneleri ile yapı maliyetlerini düşürebilmiş, ne de dar gelirliyle ucuz konut üretebilmiştir⁷. Şehremaneti alt yapı sorunlarında üst yapıda olduğundan daha başarısızdır. 1925 yılında kurduğu küçük elektrik santral ile kentin ancak bir kısmını aydınlatabilmiş, 1926'da yapılan şebeke genişletmesi ise, artan elektrik gereksinmesini karşılayamamıştır (Tekeli, 1978, 41). Şehremaneti tüm çabalarına rağmen diğer kent hizmetlerinden su getirmeyi sağlayamayacak, havagazı ve elektrik ağı tamamlama işini yabancı firmalara bırakacak, kanalizasyon konusunda fikir bile yürütemeyecektir⁸. Bir Alman firması aracılığı ile çözümlenen elektrik ve havagazı hizmetlerinden sonra, 1930 yılında, su getirme işini de Bayındırlık Bakanlığı üstlenmiştir. Buna karşın kanalizasyon daha uzun bir süre kimse tarafından ele alınmayacaktır.

Şehremaneti'nin, planlama konusundaki olumlu yanışma girişiminden bir yıl sonra, 28 Mayıs 1928 yılında 1351 sayılı yasa ile Ankara İmar Müdürlüğü kurulmuştur. Henüz yanışma hazırlıkları sürerken, Şehremaneti'nin teknik kadrosu ve örgütlenme biçimi ile Ankara'nın imarını yönetemeyeceği anlaşılacak yeni ve daha güçlü bir örgütlenmeye gidilmiştir. Bundan böyle hal hazır haritaların yapılması, plancı ile işbirliği içinde imar planının hazırlanması ve daha sonra da uygulanması görevleri, kurulan yeni imar kurumu tarafından üstlenilecek ve böylece Şehremaneti'nin imar sorumluluğu büyük ölçüde hafifleyecektir.

BÜYÜK KAMULAŞTIRMA

Büyük kamulaştırmayı öngören 24 Mart 1925 gün ve 583 sayılı yasa, Cumhuriyet Meclisi'nin çıkardığı en yaratıcı, en adil ve en sosyal içerikli yasalardan biridir⁹. Yasanın her biri ayrı incelenmeyi hak edecek kadar önemli boyutları vardır. Kamulaştırma alanı yaklaşık 4 milyon metrekaredir. Ayrıca girişim olarak, yeni başkent için yeni yerleşme alanının belirlenmesinin önemi büyüktür. Bunun yanısıra, kamulaştırma mekanizmasının oluşturduğu toplumsal değerler de küçümsenemez. Son olarak, başka bir yön de yeni kenti, Eski Ankara'nın güneyindeki boş arazi üzerinde kurma tercihidir. Bu tercihin anlamı, Ankara'nın büyümesinin "yağ lekeli" biçiminde değil de yeni bir makro-form sınırları içinde olacağıdır¹⁰. Bu tercih için bir gerekçe de ortaya konulmaktadır. Eski kentin kısa bir zamanda modern bir yerleşme platformuna dönüştürülmesi, hem teknik olarak çok zor, hem de çok pahalıdır. Ayrıca 583 sayılı yasadın beklenen çok önemli ekonomik yararlar da unutulmamalıdır. Bunlar başkent için yeni yerleşme alanının ele geçirilmesini ucuz mal etmek, yasanın öngördüğü zaman sınırı içinde kamulaştırıp ucuz araziye parselleyip, daha pahalıya satarak, Şehremaneti'ne kapital sağlamak gibi yararlarıdır¹¹. Ancak bu iki işlemi gerçekleştirebilmek için yeni yasal ve yönetsel yorumlar gerekmiştir. Bu yorumların birincisi kamulaştırma bedelinde odaklaşmakta, diğeri ise kamulaştırma amacının ne olup ne olmayacağını tartışmaktadır. Hiç kimsenin taşınmazı, 1924 Anayasasının 74. maddesi uyarınca "değer pahası" peşin verilmedikçe kamulaştırılamayacaktır. Meclisteki 583 sayılı yasa tartışmalarında peşin ödeme sözcüğüne ilişkin hiçbir şüphe belirtilmemiş, buna karşılık uygulamadaki "değer pahası" ile yasanın öngördüğü "değer pahası" arasındaki fark çok eleştirilmiştir (Yavuz, 1952, 16)¹². "Değer pahası" o güne kadarki uygulamada hep rayiç bedel diye anlaşılmağa olup, bu bedelin saptanması görevi 24 Kasım 1879 günlü kamulaştırma kararnamesinin altıncı maddesince, üç kişilik bir bilirkişi kuruluna verilmekte, kurulu ise Belediye seçmektedir. Bunun dışında bir değer saptanması Anayasa'ya aykırı olacaktır. Halbuki yeni yasada çok özel bir biçim önerilmektedir. Savaş içinde ve çok ilkel koşullar altında yaşamını sürdüren, her açıdan durağan bir Anadolu kasabası için 1915 yılında konut ve arsa henüz ekonomik bir anlam taşımamakta, kütükteki belirleme sadece vergi tabanı olarak yapılmış bulunmaktadır. Böylece, 583 sayılı yasa ile 1915 yılında tapuya kayıtlı taşınmaz bedellerinin 15 katının, 1925 yılındaki kamulaştırmanın "değer pahası" olduğu yorumu getirilmiştir¹³.

Yasanın diğeri tartışılmalı yönü, Şehremaneti'nin konut yapmak ya da yaptırmak amacı ile kamulaştırma yapıp yapamayacağıdır. Mevcut kararnamenin Şehremaneti'ne verdiği yetki yol, meydan, yeşil alan gibi altyapı ile hastane,

18. "Lörcher Planı" olarak bilinen bu denemeye aşağıda değinilmektedir.

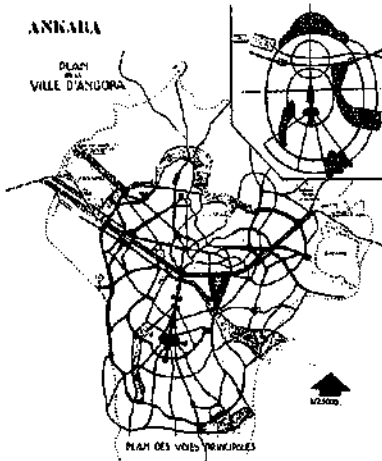
19. Gerçi bu yapıların hemen hepsinin sorumlusu "Ulusal Mimari" akımının üyesi olan mimarlardır.

Resim 4. Lörcher eski kent planı (Lörcher, 1925, 25).

20. Burada söz konusu olan kamu eli, Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür.

21. Bu bilgi Jansen'in 1932 kesin imar ve 1929 yanışma planlarının altında görülen halihazır durumdan çıkarılmıştır.

Resim 5. Janssenin planı ulaşım şeması (Dufournet, 1984, 80).

temsili olması ile yeni yapılan konutların, yaratılmak istenen ulusal burjuvazinin yeni yaşam kalıplarına uygunluğudur. 1925 yılındaki büyük kamulaştırma, yeni kentsel gelişmenin yönünü ve yayılma alanlarını belirlemiştir. Bunun dışında, bu yıllarda yapılaşmayı yönlendirici endişelere rastlamıyoruz. Bir küçük istisna Yenışehir için yaptırılan bir mevzii kroki-plandır¹⁸. Yapılaşma genelde rastgele birbirinden bağımsız ve kopuk olarak gerçekleştiğinden, örneğin, kamu yapıları kentnin çeşitli semtlerinde tek tek yükselmekte olduğundan, Ankara'lılarca toplu olarak algılanamamaktadır. Ancak bilinen referans noktalarına göre, örneğin Yenışehir'de, Eski Ankara'da, İstasyon'da, Ulus'ta ya da Bulvar üstünde olduğu gibi, görsel bir anlatım söz konusudur. Ancak bu kadar, kentsel bir imge yaratmaya yetmeyecektir. Bu durumun diğer bir nedeni yapılarda kullanılan malzeme ve süslemedeki, karmaşaya uzanan çeşitliliğidir¹⁹. Konut çevresi de aynı abartılmış süslemelerle donatılı olup, konutlar, kule, sütun, kemer ve geniş saçakları ile adeta birer şatoyu andırmaktadır (Karaosmanoğlu, 1972, 99). Ankara'daki yeni konutların aşırı süslenmişliğini Avusturya'lı mimar Robert Oerley, (*Hakimiyeti Milliye*, 3.5.1929) "pis kadının parfümü" diye yorumluyor. Falih Rıfkı'ya göre (*Hakimiyeti Milliye*, 3.6.1929) Cumhuriyetin ilk yıllarının fiziksel çevre deneyimi her türlü gurur ve demagojiyi iflas ettirmiştir.

Nüfusu 1927 yılına erişildiğinde 74.000'e ulaşmış olan Ankara'da üç tür konut gözlemlenmektedir. İlk tür, Kale ve yakın çevresindeki geleneksel Osmanlı konut dokusudur. Bu dokuya Cumhuriyet döneminin etkisi, yeni bölmeler, eklemeler ve parçalı yenilenmelerdir. Bu girişimler sonunda belki kiralık oda sayısı artırılabilmiş, ama eski mahallelerin nüfusu daha çok yoğunlaşmış ve çevre standartları daha çok düşmüştür. Ancak geleneksel dokunun içine sızan yeni yapılaşma da vardır. İkinci türü oluşturan bu yapılar dört-beş katlı olup, Ankara'nın ilk rant amaçlı apartman örnekleridir. Görünüşleri bakımından "Ulusal Mimari"nin özelliğini taşıyan bu apartmanlar kamu yapıları gibi süslü, pahalı yapılardır (Nalbantoğlu, 1984, 260).

Ankara'nın ilk yıllarında uygulanan üçüncü konut türü, bahçeleri ev tipinde ve ayrıntıdaki memur konutlarıdır. Devlet eliyle yapılan bu konutların ilk örneklerine 1925 yılında Sağlık Bakanlığı'nın arkasında rastlıyoruz. Bu tek katlı, üç-dört odalı, bahçeli konutlar 198 tanedir (Aslanoğlu, 1980, 22). "Bahçeli ev" modeli, yaratılmak istenen ulusal burjuvazi için öngörülen yaşam çevresidir (Birkan, 1977). Kamu eliyle gerçekleşen 1927 öncesi diğer bir girişimi, Gençlik Parkı'nın kuzeyinde inşa edilen yedi küçük bahçeli memur evinde görüyoruz²⁰. Bu evleri de dönemin ünlü Türk mimarları "Ulusal Mimari" stilinde tasarlamıştır. Bunun dışında, yine kamu sektörü tarafından, Hamamönü'nde, iki katlı, tek ailelik, bahçeli memur evleri yapılacaktır (Aslanoğlu, 1980, 22-23).

Bahçeli evler modeli özel sektöre de benimsenmiş, orta ve üst gelir grupları için Sıhhiye ve Kızılai arasında, Bulvar'ın doğu ve batısında bir-iki katlı bahçeli evler, üst gelir grupları için, daha güneyde, Bulvar'ın doğu yakasında, lüks villalar yapılmıştır²¹. Gerek devlet eliyle yapılan, gerekse özel sektörün memurlar için ürettiği bahçeli evlerin mimarisinde ılımlı ölçüde "Ulusal Mimari" öğeleri kullanılmış, buna karşılık, lüks villalarda, Eski Ankara'daki zengin apartmanlarını aratmayacak cepheler, geniş ve bakımlı bahçeler düzenlenmiştir. Ne var ki bu semtler 1927 yılında henüz boştur. Bu boşluk içinde, tek-tük lüks villa, birbirinden uzak, yüksek bahçe duvarlarının arkasına saklı bir biçimde, kibar bir sessizliğe gömülmüşken ve bu sessizlik Kızılai ve Sıhhiye'ye kadar uzanırken, ticaret, yönetim ve eğlencenin merkezi olan Eski Ankara gece-gündüz canlılık içindedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarının yapılaşma çabalarının dağıtkığı, yeni gelişmenin odaklaşmaması, mimari ifadedeki stil ve form karmaşası yabancı basının bile dikkatini çekmiş ve sertçe eleştirilmiştir. Bénéis Méchin, (1937, 114) fiziksel çevrenin görsel kalitesindeki denetimsizliği, acelecilik ve sabırsızlık, zoraki yenilik meraklısı bir şehir üretiyor diye yorumlayacaktır. Daha acımasız olan yerli basın ise, mimar ve belediyecileri başarısızlıkla, bilmediklerini öğrenmek yerine, bilmeden yapabileceklerini sanmakla suçlamaktadır (*Hakimiyeti Milliye*, 3.6.1929).

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki plansız imar deneyiminden alınan ders, kentsel gelişmeyi yönlendirip denetleyecek bir imar planı gereğidir.

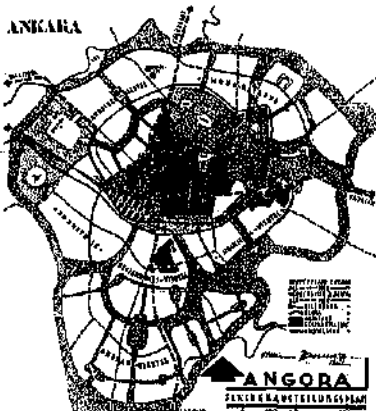
24. C.Ch. Lörcher İstanbul İmar Komisyonu ve Şehircilik Akademisi'nin üyesidir (Lörcher, 1925, 25-26).

25. Lörcher, konut için ayrılan alanın sadece yüzelli hektarı kullanmıştır.

26. Resim 1'den görüleceği gibi sonradan Jansen tarafından plana sokulan fikirlerin bazıı, örneğin küçük bahçeler, istasyon caddesinin vurgulanması ve doğuya uzatılarak kaleye bağlanması vb., 1924/25 plan krokisinde vardır.

27. 1924 öncesine ait bir harita olmadığından, bu belgenin yolların yollarını bilmiyoruz, ancak Jansen herhalde davayı kazanacaktır.

28. Bu arşivin varlığı, sözkonusu dönemde, imar eylemlerini yıl yıl, ay ay ve hatta gün gün izlemeyi, olanaklı kılmış ve bu çalışmanın yapılabilmesini sağlamıştır.

Resim 7. Jansen genel arazi kullanım planı

Şehremaneti için, bu, çok tedbirli bir davranış olacaktır ki, inanılması güçtür. Demek ki "Lörcher Planı" büyük bir olasılıkla 1924-25'te yani, kamulaştırma kararından sonra, yarışmadan iki-üç yıl önce yapılmış olmalıdır. Müellifi olan Alman mimar, yabancı ortaklı ve sermayeli bir Türk anonim şirketinin elemanıdır. İsmi hem orijinal kaynaktaki, hem de onu izleyen çeşitli çalışmalardaki gibi "Heussler" değil de, "C.Ch. Lörcher"dir²⁴.

Kanımızca Lörcher olayının ilginç iki yönü vardır. Birincisi, yarışma öncesinde Yenişehir'in 150 hektarını, sokak düzenlemesi ile geriye dönüşümü olmayan bir biçimde etkilemesi ve planın olumsuz sonuçlu uygulaması yarışmada veri olduğundan, yarışmacıların planlama stratejilerini kısıtlamasıdır²⁵. İkinci ilginç yön, mimarın isminin 1930'da yeniden gündeme gelmesidir. Lörcher isminin 1930 yılında tekrar gündeme gelmesinin beklenilmeyen nedeni, kendisinin Jansen'i Berlin'de mahkemeye vermesidir. Yarışmaya davet edilmemesine kızan mimar, Jansen'i kendisinin tasarımını çalmakla suçlamakta ve telif hakkı istemektedir²⁶. Durumdan endişelenen Jansen de, Ankara'dan, davayı kazanmaya yetecek belge ve bilgi istemiştir. İmar Müdürlüğü bu bilgiyi verirken, C.Ch.Lörcher ile ne hükümetin, ne de başka bir resmi kuruluşun doğrudan ilişkiye girmediğini (İmar Müdürlüğü/Jansen, 4.8.1930), üretilen planın sokak ve caddelerinin ne anonim şirketin, ne de Lörcher'in düşünce ya da tasarım ürünleri sayılmayacağını (Oerley/Jansen, 17.7.1930) savunmakta, zaten o günkü mevcut yolların Lörcher'e de tarihsel veri olarak verildiği, (Jansen/İçişleri Bakanlığı, 17.8.1930) ve imar planı yarışmasında da, yarışmacılar tarafından gözetilip ancak küçük düzeltmeler yapıldığının altını çizmektedir. Sonuç olarak da her ne kadar planın nasıl yapılacağına ilişkin olarak Valilik ve Şehremaneti'nin bazı istekleri olmuşsa da, bütün bunların Lörcher'e kazanılmış bir hak sağlamayacağı, yarışmaya daveti için gerekçe olmayacağı görüşü vurgulanmaktadır.

Belgeler yararını göstermiş ve duruşmanın ara kararı Jansen'in lehine çıkmıştır (Jansen/İçişleri Bakanlığı; 27.8.1930). Bir ay sonra verilecek nihai karar için Jansen, bu kez İçişleri Müsteşarlığı'ndan yeni bir belge istemektedir. Bu belgeden beklenen, Şehremaneti ve Hükümet'in Lörcher Planı'nı beğenmediğinin, daha iyi bir şehirci bulmak amacı ile yarışma açığının ve Lörcher'in ana caddelerinin gerçekten tarihi bağlantılar olduğunun belgelenmesidir²⁷. (Jansen/İçişleri Bakanlığı, 27.8.1930)

"Lörcher" olayının kanımızca çok düşündürücü bir yönü daha vardır. Planın gerçekte 1924 yılında yapıldığını varsayarsak, 1929 yarışma projeleri açıklama yayınında, yani beş yıl sonra, bu tarih nasıl olup da yanlış verilebilmiştir? 1930 yılı yazışmasından anlaşılacağı gibi, Lörcher konusunda hiçbir yazışma saklanmamıştır. Bu nasıl olabilir? Gerçi, 1930'da Şehremaneti artık Belediye'ye dönüşmüştür ama, daha önceden, 1928'den itibaren imara yönelik tüm yazışmaların İmar Müdürlüğü'ne devredilmiş olması gerekirdi. Bu durumda akla gelen şudur: Şehremaneti'nin 1924-1930 yılları arasındaki altı yıllık faaliyetinde bir arşiv geliştirme gereği duyulmamıştır. Hatta böyle bir süreç bilinmemektedir. Buna karşın İmar Müdürlüğü'nde 1928'den itibaren resmi yazışmalar arşivlenmiştir. Müdürlük bu alışkanlığı kadrosunda çalışan Alman teknisyenlere mi borçludur²⁸? Son olarak, Lörcher Planı Yenişehir için ürkek bir denemedir. Mimar asıl büyümeyi eski çekirdek etrafında öngörmüştür. Buna rağmen Yenişehir krokisinin uygulanmış olması, daha sonraki aşama için yararlı değil zararlı olmuştur.

DEĞERLENDİRME

Ankara'nın başkent olarak seçilmesi, o günkü koşulları doğru değerlendiren, ileriye yönelik potansiyelleri, önsesizel düzeyde olsa bile, doğru yorumlayan bir karardır. Başkent'in mevcut Ebniye yasası ve yürürlükte olan Osmanlı Belediye modeli ile kurulamayacağına çok gecikmeden anlaşılacak İstanbul-Şehremaneti modelinin bazı uyumlamalarla Ankara'ya transfer edilmesi de, o gün için bilinen tek çözümdür. Şehremaneti'nin tüm profesyonel bilgi, teknik personel ve parasal kaynak yoksulluğuna rağmen, kısa ömrü boyunca gerçekleştirdiği iki önemli imar girişiminin, büyük kamulaştırma ile Ankara imar planı yarışmasının önemi

Resim 8. Jansen genel yapılaşma planı

tartışılmaz. Şöyle ki, Ankara'nın planlı imarını başlatma onuru ona aittir. Ne var ki bir dizi bilinçli adım atılırken, sabırsız ve aceleci yapılaşma da sürmektedir. Bu çarpık yapılaşmanın somut örnekleri bir kent imajı ve düzenli bir makroform yaratmaktan çok uzak, görsel ve yapısal düzeyleri açısından umut kırıcıdır. Bu durumun utancı da Şehremaneti'ne aittir.

Bu dönemin (1923-27) en çarpıcı iki yönünü belirtmek gerekirse, bunlardan birincisi, kamuoyunun kentsel çevrenin çirkinliğine karşı duyarlılığıdır. O kadar ki, parlamento üyeleri kentsel estetik tartışmasına girmişler, Ankara basını ise, şiddetli eleştiriler yapmıştır. Çünkü, yaygın bir kanağe göre başkent görünüşü ile Cumhuriyet'in kökleşmesi doğru orantılıdır. Bu duyarlılık daha sonra körlenecektir. İkinci ilginç yön, Meclis'te toplumsal içerikli bir kamulaştırma yasası çıkarılabilmiş ve yasa geçerken üst düzeyde, adeta bilimsel tartışmalara girilebilmiştir. Meclis üyelerinin genellikle henüz taşınmaz sahibi olmaması, tartışmaların tarafsız ve bilimsel olabilmesinin nedenidir²⁹. Daha sonra tartışmalar salt eleştiri ve yakınmaya dönecektir.

Tarafsızlığın ve akılcı davranışların arkasındaki itici güç, yine de ileriye yönelik bir çıkar mücadelesidir. Mücadeleyi yeni Ankara'lılar kazanmıştır. Zaferin bir somut göstergesi, Şehremaneti ve onun meclisinin seçilme ve seçme işlemi "mal varlığı" koşulunun dışlanması ise, diğer bir göstergesi de kurulacak başkent eski kentten, yeni alanlara kaydırılmasıdır. Böylece Yeni Ankara'lılar hem Şehremaneti'ni denetleyebilecek, hem de oluşacak yeni arazi rantlarından yararlanacaklardır. Bu beklenti hiç bitmeyecektir.

Cumhuriyet'in ilk yedi yılını kapsayan bu araştırmada, Başkent'in imarı olgusuna ilişkin bu güne dek bilinmeyen bazı gerçekler (örneğin, Ankara'nın ağırlık merkezi niteliği, "Lörcher Planı"nın doğru zamanlanması ve imar planı yarışmasının değerlendirilme mekanizması gibi) açığa çıkmış ve Türkiye'deki imar olgusuna ilişkin yapılacak yeni araştırmalarda gözardı edilemeyecek bazı temel veriler hazırlanabilmiştir.

29. Söz konusu dönemde bir grup milletvekili en başından beri açık olarak çıkar peşinde koşmuş, bunu da muhalefet adına rahatça yapabilmıştır.

BUILDING OF ANKARA AS THE NEW NATIONAL CAPITAL

ABSTRACT

The building of Ankara as the Capital of Turkey is a multi-dimensional endeavor realized at the cost of great efforts and finances. It is meant to be a symbol of the Republic and taken up at the State level.

The years between 1923-1929, a period in the Republican era, is full of striking events. The declaration of Ankara as Capital and the preparation of its Master Plan are two of these important events.

The International Master Plan Competition had three entrants among which Hermann Jansen was the author of the prize winning project. Thus the era of the planned urban development starts. Ankara Building Directorate is an institution deliberately created for the execution of this Master Plan. Yet it suffered from severe shortcomings. Lack of technical staff and non-existence of technical knowledge gave way to mediocre Master Plan results, with immense difficulties in implementation. The consequences of the early handicaps have been felt for many years to come.

KAYNAKLAR

- AKGÜN, S. (1984) Kurtuluş Savaşı'nın Mekansal Stratejisi ve Ankara'nın Başkent Seçilme Kararının İçeriği, *Tarih İçinde Ankara*, Seminer Bildirileri (23-30 Eylül 1981) der. E.Yavuz, Ü.N.Uğurel, Mimarlık Fakültesi ODTÜ, Ankara.
- Ankara Şehremaneti* (1929) Yarışma Raporu, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara.
- ASLANOĞLU, İ. (1980) *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
- ARAR, İ. (1969) *Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı*, İstanbul.
- ATAY, F.R. (1980) *Çankaya*, Sema Matbaası, İstanbul.
- BISCHOF, von N. (1935) Ankara Eine Deutung des Neuwerdens in der Türkei, *Ankara: Türkiye'deki Yeni Oluşumun Bir İzahı*, çev. B.Belge (1936) Ulus Basımevi, Ankara.
- BİRKAN, G., PEHLİVANLI, S. (1977) Söyleşi, *Mimarlık Dergisi* (150)
- DUFURNET, P. (1984) Plans d'urbanisme langue morte ou langue vivante? *Urbanisme* (203) 78-82.
- ERGİN, O. (1936) *Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- GOLOĞLU, M. (1971) *Türkiye Cumhuriyeti: 1923, Milli Mücadele Tarihi, Beşinci Kitap*, Başnur Matbaası, Ankara.
- KARAOSMANOĞLU, Y.K. (1972) *Ankara*, Remzi Kitabevi Matbaası, İstanbul.
- KINROSS, Lord (1965) *Atatürk*, Weidenfeld and Nicolson, Morrison and Gibb Limited, London.
- LÖRCHER, C. Ch. (1925) Der Neue Behaungsplan für Angora, *Wasmuths Monatshefte für Baukunst* (7) 25-26.
- MECHIN, B. (1955) *Mustafa Kemal*, çev. Z.Cüvenli ve Özgen, Nurgök Matbaası, İstanbul.
- NALBANTOĞLU, G. (1984) 1928-1946 Döneminde Ankara'da Yapılan Konutların Mimari Değerlendirilmesi, *Tarih İçinde Ankara*, Seminer Bildirileri (28-30 Eylül 1981) der. E.Yavuz, Ü.N.Uğurel, Mimarlık Fakültesi, ODTÜ, Ankara, 289-301.
- ÖKÇÜN, A.G. (1971) *Türkiye'de İktisat Kongresi, 1923 - İzmir*, SBF Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara.
- SOYSAL, M. (1979) *100 Soruda Anayasa'nın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, Gül Matbaası, İstanbul.
- SÖZEN, M. (1984) *Türk Mimarlığı*, Tisa Matbaası, Ankara.
- STEPHENSON, V.G. (1979) Two Newly Created Capitals: Islamabad and Brasilia, *Town Planning Review*, April (4) 323.
- TANKUT, G. (1984) Jansen Planı Uygulama Sorunları, *Tarih İçinde Ankara*, Seminer Bildirileri (28-30 Eylül 1981) der. E.Yavuz, Ü.N.Uğurel, Mimarlık Fakültesi, ODTÜ, Ankara, 303-319.
- TEKELİ, İ., ORTAYLI, İ. (1978) *Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi*, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara.
- TEKELİ, İ. (1980) Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökenleri, *Türkiye'de İmar Planlaması*, Seminer Bildirileri (17-18 Mayıs 1979) der. T.Gök. Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, ODTÜ, Ankara 8-111.
- YAVUZ, F. (1952) *Ankara'nın İmarı ve Şehirciliğimiz*, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik T.A.O., Ankara.
- YETKİN, Ç. (1980) *Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri*, Milliyet Yayınları, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul.